Farkas László Főszerkesztő Uram és apai jóbarátom, immár kilencvenedik születésnapját ülte a minap, barátai, tisztelői körében. Örömmel köszöntöttük, poharat emelve, kedves emlékek felidézésével, alkalmi rigmusokkal, ki evvel, ki avval. Másnap mondta, írt ő valamit az alkalomra, hogy talán felolvassa, de nem vitte rá a lélek, hogy magáról beszéljen. Kicsaltam tőle az említett írást, és baráti szerzőtársaimmal közösen meghekkeltük a lap eme számát, hogy belecsempésszük ezt a szerénytelenül szerény önvallomást, köszönettel.

Horváth Péter

Farkas László

Élet és költészet

In nomine Arany János

(Ez nem tanulmány, hanem *confessio*. Arról, hogy mit kaptam én a költészettől. És Arany csak leitmotiv.)

Rendezgetem az éveimet, keresgélem az élményeimet, kincseimet. Miből épült a személyiségem, világnézetem, mi hatott rám, mit szolgáltam? Egyre-másra versekre, költői sugallatokra, magatartás-mintákra bukkanok, legtöbbször a költészetben. Olvasás közben is, de meghatározóan azért, mert hatvan éven át főként a versnek szolgáltam.

Nekem Arany szólaltatta meg a *család* eszményét, a meghitt, harmonikus család fogalmát. Talán azért, mert csonka családban nőttem föl: hathetes voltam, amikor apám kiugrott a kocsma ablakán, (mert hogy anyám utána ment): a szabadságot és a bort választotta. S kicsivel később a *Családi kör*-ben olvastam, hogy a parasztember így szólt a feleségének: „Gy*er közelebb, édes…*" – Haláláig *édesanyának* szólítottuk anyámat… – De másutt is, és költő-testvéreinél is találtam példáit az anyaszeretetnek.

A barátságról. Már érettebb ésszel olvastam Arany és Petőfi levelezését, s nekem ez lett a barátság definíciója. S első nyelvész-cikkemet, amit a levélkezdő megszólítás után parancsolt felkiáltójel ellen írtam, kettejük példáival tűzdeltem meg. Akkor szerettem meg játékos, kedves humorukat, és találtam példát a szép barátságra. Milyen mély, tiszta szeretetet rejtett ez a tiszta hancúrozás! (Egy másik cikkben lázadtam az ellen a szabály ellen is, hogy a felszólító mondat végére mindig felkiáltójelet kell tenni. Ehhez egy harmadik költő-zsenit hívtam tanúnak, József Attilát. „Ha az Altató című verse strófái így végződnének: »*Aludj el szépen, kis Balázs!*« – szegény kis Balázs minduntalan felriadna…" – Az új Akadémiai Helyesírási Szabályzatban mindkét parancson változtattak. Kedves pártfogó tanáromnak, Fábián Pálnak a hozzám írt levele tanúsága szerint ez

cikkeim hatására történt, igaz, húsz év múltán. „Kedves Laci, remélem észrevetted, hogy a megszólítás után vesszőt tettem…")

Családszeretet, barátszeretet – *hazaszeretet*. Korán megtudtam Ábrányi Emil könnyes, szépen szőtt verséből, hogy „Mi a haza?" Mellé kaptam egy érdesebb, hangzatosabb, magasztaló-hazaféltő alkalmi zenét, Sajó Sándor népszerű magyarság-szólamát. Ő gimnáziumunk egykori igazgatója volt, büszkeségünk. Viszont amikor megértettem ezt a sorát, Ádám szavait: *Anyám, én ezt a Káint megölöm!* – rájöttem, hogy kik ezek a *káinok,* kiket akar megölni Ádám, s már nem voltam olyan büszke. De aztán Adyval, József Attilával helyesbítettem a hazafiság-hitemet, s Aranyék bontották ki, festették meg a fogalmat, tájverseikkel, történelmi példáikkal. S Radnóti koszorúzta meg.

Petőfi verseiért kiskamaszként nagy árat adtam. Március tizenötödikén korai meleg volt, édesanyám megengedte, hogy meztélláb menjek a Petőfi-szoborhoz, igazi, lelkes hazafias költeményeiért. Két kilométert szaladtam Maglód széléről a falu túlsó szélére, a patakon túlra, hogy meghallgassam a *Talpra magyar!*-t. Ott tudtam meg az ünnepi beszédekből, hogy innen párszáz méterre szakrális hely van: a patak magas partján volt Petrovicsék egykori mészárszéke… Egy Maglódon, ahol én felnőttem!

Egyre közelebbről vizsgálgattam gyönyörű anyanyelvünk titkait. A legtöbbet a költészet fedte fel. Aranynál a szóval teremtés nyelvi varázslatán ámultam, Kosztolányi esszéit, cikkeit az anyanyelv tárgyában mohón faltam. És hirdettem, terjesztettem nyelvi leleményeit. Volt egy verse is, amelynek a titkát, hatása titkát máig nem tudtam megfejteni. A *Praeludium*. Egy régi őszön olvastam, és a harmadik strófánál elsírtam magam. Aztán ugyanez történt évről-évre. Egyszer megfeledkeztem róla, nem vettem elő a kötetet, és többé sohasem ismétlődött. Nem a költőt hibáztatom.

S bizony, fiatalon udvaroltam is versekkel. Idegen tollakkal írott versekkel. Hazakísérés közben. Erdei sétán. Strandon. Vallomásaikkal, hangulataikkal, dallamaikkal. *"A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni?"* Vagy Petőfi-dalokkal, Tóth Árpáddal. A szakításban meg Ady segített, a *Finitá*-val. *„Vége van. A függöny legördült, / Komisz darab volt, megbukott…".*

A legtöbbet azért a lélek, a személyiség, a jellem, a világnézet formálódott a poézis közelében. Vagy csak az adottságokat, a karaktert, a hajlamot bátorította, finomította. Petőfi ugyan több kísérletet is tett velem, hogy „Ha férfi vagy, légy férfi!", meg „Legyek fa, melyen villám fut keresztül…!", de nem sokra ment vele. Aranyra inkább hallgattam. Nem sorolom a tetsző intelmeit, inkább elmondok egy beszédes történetet.

Gerelyes Endrével poharaztunk a Bajtárs nevű vendéglátó-ipari egységben. Bandi sorolta azokat az érveket, példákat, amelyek őt az erő mítosza felé terelték. Idegenkedve hallgattam, mert én alkatom szerint a jámborság felé hajlottam, és ki mástól idéztem volna egy irodalmi példát, mint Aranytól. *„Ha egy úri lócsiszárral / találkoztam s bevert sárral, / nem pöröltem. / Félreálltam, letöröltem."* – Bandi tajtékzott. Behajlította a karját: *Ezt a lócsiszárnak! Lerángatom a bakról, és jól …-ba rúgom!* –Vitatkoztunk, majd fizettünk, és odakint a reggel óta hulló friss hóban megküzdöttünk, birkóztunk, hemperegtünk. Ő volt az erősebb, de az életben Arany és én győztünk.

Egy másik történetben Petőfi lett a főszereplő. Az írók futballcsapatával Bécsbe utaztunk, viszonozni a Bécsi Húsosok vendégjátékát. Laci fiunkat akkor már egy éve nem láttuk, Párizsba távozott. Autóstoppal eljött, hogy találkozzunk. Nyúzottan, ziláltan, törötten. Délután volt a meccs, este az ellencsapat a Grinzingben vendégelt bennünket. Lacika is ott volt. Fogyott az ital, és egyszer valamelyikünk rákezdett a *Távolból* című vers dalos változatára. Zengett az étterem, hogy „*Vágyaimnak sólyomszárnya támadt* / s *odahagytam őslakom s anyámat*." Ez az anya is ott volt az asztalnál. – Bámultak az osztrák futballisták, hogy miért sírnak a magyarok, amikor ők nyerték meg a meccset…

Még egy csillagot Aranynak. A *Családi kör*ben, azt hittem, rólam mintázta, hogy *Olvas a nagyobbik nem ügyelve másra: / E fiúból* pap lesz, *akárki meglássa!... Noha a fiú nem imádságon kapkod: / Jobban kedveli a verseket, nótákat*… – Évekig imádkozott értem a falunk papja, hogy legyek az utódja. Járt hozzánk ebédelni, tiszta szívvel biztatott, operába vitt, hangversenyre, s megmutatta a verseit: maga is költő volt, többkötetes, nemes vallásos verseket írt: Gát István. De én akkor már elköteleztem magam Adynak, József Attilának. És „effélét faragni…", szóval írni.

Igen, és egy darabig azt hittem, jól teszem. Van tíz gyenge versem a fiókban, madár se látta. Majd amikor kezdtem visszaadni a fiataloknak az Új Írásnál kínált verseket, jé, hát ezek olyan gyengék, mint az enyémek! Gyorsan abbahagytam a versírást. – Hanem a bökversek, a rigmusok, a kancsal rímek! A költészet bátorította, erősítette korán érkezett, dédelgetett játék-szeretetemet is. A rímvarázsló Kosztolányi és társai szójátékaikkal mulattattak is, csábítottak is. A kisvasút, a futball, a fafaragás, a kártya mellé jött a rímfaragás is. Grätzer Józseftől megtudtam, hogy ez a játékfajta a *kecskerím*. *Olyanok a kecskerímek, mint mikor a kecske rí: mek*… Egyszer-egyszer magam is elcsábultam, kártyapartnereim és családom lenéztek ezekért a kínrímekért. Meg a szófacsarás, a pajzán szavakkal való játék. De hát ki hiszi azt, hogy a puritán Arany nem tudatosan írta a

Tetemre hívásban: *Tudhatta, közöttünk nem vala gát*. Meg verscímben: *A dalnok buja.* Meg egy intim köszöntőben (Szász Károlynak)

A naptárcsináló soha jobbat nem tett,
Mint, hogy összeirkált annyi ócska szentet,
Kik, mivel böjtöltek egész életökben,
Az eszem-iszomot ránk hagyták örökben.
Cyrillus, Kajetán, Sz. Eulália
Nekünk mind Ivó-nap és *Leokádia;*

*

S 1961-ben jött a nagy fordulat. Arany János nyújtotta értem a kezét.

Én, a hét éve falusi tanár, harmincévesen az egyetemen Pándi Pálnál vizsgáztam irodalomból. Nem mondom, hogy melyik tételt húztam*: aranyszínűt*. Négy-öt percet beszéltem róla, a professzor félbeszakított, köszönöm, jeles, nincs kedve kritikákat írni? Megpróbálhatom. Itt van egy könyv, írjon róla négy flekket, s ha kész, tegye be a fachomba. – Nemcsak a fachot nem tudtam, micsoda, de a flekket sem. – Megírtam, betettem, vártam. (Amikor Pándi Kossuth-díját ünnepeltük, a fülembe súgta: Ne hidd, hogy az a kritika jó volt…)

Aztán három hét múlva a postás kiasszony szólt, hogy menjek be a minisztérium személyzeti osztályára. Pándi nem volt ott, Illés Lajos és Váci Mihály kérdezgettek, és *hogy akkor a versrovatnál…, és hogy áthelyeztetnek…, és akár holnap*…– Azt gondoltam, az Isten összetévesztett valakivel!

Új élet kezdődött. Nem *szeretnem* kellett a verset, hanem *szolgálnom*. Kérni, megvitatni, leadni vagy visszaadni. Az óriás költőkkel elbánnak a szerkesztők, keressem a kocsmákban a fiatalokat, kérjek remekműveket Baranyitól, Ághtól, Buda Feritől, Orbán Ottótól… De prózaírókra is vadászhattam… Éjszakákig olvasni, vitatni a verseket Vácival. Kérni Pilinszkytől. Vas István bejött megköszönni, hogy írtam róla. S egyszer átjött a szobánkba Illyés, kérlek, ne mondd még egyszer, hogy Gyula bácsi, és tegezz vissza, mert különben visszaveszem a verseimet…

Dolgom lett, hogy vigyem vidékre és mutassam be a költőket, írjak róluk. Később már televízió-interjú Juhásszal, Csukás Pistával, Mátyás Ferenccel, rengeteg becsülő jó barát… Harmincegy év Juhász Ferenccel, előbb munkatárssal, aztán főszerkesztőmmel. S amikor katona voltam, tartalékos továbbképzésen a balatonaligai táborban megszólalt a hangosbeszélő: „Farkas László alhadnagy elvtársat keresi Juhász Ferenc Kossuth-díjas elvtárs, hogy hová tette a Nagy László Kossuth-díjas elvtárs versét…” Elsőként olvastam Juhász verseit, mint Váci verseit, prózáit is. Nagy

László mint fafaragó kollégának mutatta meg az alagsori műhelyét. Zelkkel mókáztunk, adjak tippet az ügetőre, Képes Géza panaszkodott nekem, hogy a felesége is művész akar lenni, de egy családban nem lehet két művész. Karinthy Cinivel hosszasan vitáztunk, miért tettem egy veszszőt egy mondatába. Nagy volt a szám, mert akkoriban tartottam előadást a Tudományos Akadémián az írói és az akadémiai helyesírásról…

Sok-sok élmény, napfény, siker.

Meg persze kudarc is, kényes ügyek is. A költők érzékeny lények. S nem mindig lehetett visszaadni a verseket biztatással. Egy becsvágyó költő, mára jó szerkesztő, megvádolt – mólésan –, hogy azért adtam vissza versét, mert zsidó lányt vett feleségül. Elküldtem őt. A főszerkesztőhöz. Ezután hozzá forduljon, mert ő is… De nyáron együtt pingpongoztunk Széplakon. – Senkit nem akartam bántani, kerestem a versekben dicsérhető elemeket, egy-egy szép megoldást. Mint egykor a nebulóim dolgozatában.

Hogy nem féltem-e a tévedéstől? Hogy hazaküldöm Adyt az első verseivel? József Attilát a zsengéivel? De igen. Azért olvastuk és cédulláztuk a verseket sokan, ketten-hárman, Vácival, Szabó Edével. Tettestárs voltam, kollektív bűnben. Én Tandorit, Petrit alultaksáltam. Dalos Györgynél, Nyerges Andrásnál húztam a számat – egyszer-egyszer közöltük őket. Utóbbi érdekes önéletrajzi regényében meséli, hogy „Föntvoltam az Új Írásnál, ez az Ordas nevű visszaadta a verseimet.” Barátja erre: „Ezt az Ordast ki kéne lőni.” Csukás Istvánt – barátomat – egy ideig mellőztem, majd százszor megbántam és közöltem. Könyvet formáltam neki. – Egy *kötetes* költőnek visszaadtam a verseit, szelíden. Visszaírt: „Mondd, Lacikám, hogy állapítod meg, hogy jó egy vers vagy rossz?” Ezúttal goromba voltam: „Úgy, hogy megszagolom…” Visszaírt: „Küldök újabb verseket. Szagolgasd.”

Nagy gyászunk volt az Új Írás megszüntetése 1991-ben. Juhászt nagyon megviselte, hogy „nyugdíjazták”. Én elszegődtem mozaikművésznek, évekig, javítottuk barátaimmal a várfalon a középcímert, a Deák-mauzóleum mozaikját, Velencében a magyar pavilon homlokzatát.

De a költészet nem engedett. Hét év után (igaz, közben költőportrékat szerkesztettem a Lyukasórában) Juhász javaslatára a Tekintetnél folytattam a szolgálatot, utóbb főszerkesztőként. Kérni, visszaadni. Mindenrovatos lettem, tehát megmaradt a versszerelem is. Most meg az újjászült *ujiras.hu*… Élén a versrovattal… Mikor szabadulok végre? Talán harmadolnak, a jó magaviseletemért…